

TYP ROLNICZY A EFEKTYWNOŚĆ GOSPODARSTW ROLNICZYCH W POLSCE

Agnieszka Gałęcka

Katedra Ekonomii i Zarządzania

Państwowa Szkoła Wyższa im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej

Abstrakt. W artykule dokonano oceny poziomu efektywności gospodarstw rolniczych w Polsce w zależności od typu rolniczego. Analizą objęto gospodarstwa uczestniczące w polskim systemie FADN. Okres badań obejmował lata 2011–2014. Stwierdzono, że największą efektywnością wykorzystania zasobów ziemi, pracy i kapitału charakteryzowały się gospodarstwa o typie rolniczym „zwierzęta ziarnożerne” i „krowy mleczne”, a najmniejszą gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie zwierząt trawożernych. W badanym okresie jednolitą tendencję rosnącą wszystkich analizowanych wskaźników efektywności odnotowano w gospodarstwach nastawionych na chów zwierząt ziarnożernych.

Słowa kluczowe: gospodarstwo rolnicze, efektywność, typ rolniczy, FADN

WSTĘP

Efektywność należy do kluczowych pojęć ekonomicznych i jest przedmiotem rozważań w różnych aspektach działalności gospodarczej. Efektywność jest wykorzystywana do opisu funkcjonowania i oceny szans rozwojowych organizacji. Nie jest ona jednak jednoznacznie definiowana. W literaturze spotkać można różne określenia pojęcia efektywność, które ma charakter subiektywny i nie powinno być definiowane, ani też mierzone niezależnie od celów, jak również wiedzy podejmującego decyzję [Pasour 1981]. Znaczenie efektywności związane jest m.in. z charakterem ocenianej działalności, podmiotem oceniającym oraz celem analizy [Kowalski 1992].

Najczęściej w teorii ekonomii efektywność jest określana jako stosunek uzyskanych efektów do poniesionych nakładów [Barry i in. 1995]. Efektem może

być produkcja, dochód, zysk, a nakładem koszty oraz zaangażowane zasoby: ziemi, pracy i kapitału. Efektywność jest związana z takimi pojęciami, jak: sprawność, skuteczność podejmowanych działań, rentowność, wydajność, produktywność oraz celowość [Masternak-Janus 2013]. Funkcjonujące w literaturze pojęcie efektywności gospodarowania odnosi się do oceny racjonalności rozwiązywania problemów alokacji ograniczonych zasobów wykorzystywanych w alternatywnym zastosowaniu [Wasilewski i Wasilewska 2007].

Można mówić m.in. o efektywności ekologicznej, alokacyjnej, cenowej, technicznej i ekonomicznej. W teorii zarządzania dominuje pojęcie efektywności organizacyjnej, czyli zdolności do bieżącego i strategicznego dostosowania się do zmian w otoczeniu oraz produktywnego wykorzystania zasobów do realizacji określonych celów. Na efektywność organizacyjną składa się efektywność ekonomiczna i pozaekonomiczna. Efektywność ekonomiczna oznacza osiąganie danych wyników przy możliwie najmniejszych nakładach [Szymańska 2010]. Mówiąc inaczej, efektywność ekonomiczna to wynik racjonalnego gospodarowania, który stanowi relację uzyskanych efektów do poniesionych nakładów [Ziętara i Zieliński 2012, Masternak-Janus 2013] Dotyczy ona zdolności podmiotów gospodarczych do podnoszenia pozycji rynkowej i polepszania wyników finansowych.

W odniesieniu do gospodarstw rolniczych Manteuffel [1979] wyróżnił efektywność:

- techniczną – będącą relacją efektu wyrażonego w mierniku naturalnym do nakładu również w tym mierniku,
- ekonomiczną, gdzie przynajmniej efekt jest wyrażony wartościowo,
- pozaekonomiczną – określaną jedynie w sposób opisowy.

Podstawową kategorią ekonomiczną wykorzystywaną do oceny gospodarstw rolniczych jest efektywność ekonomiczna. Sprawność transformacji nakładów w efekty jest także jednym z warunków powstawania ogólnej równowagi ekonomicznej w gospodarstwach [Niewiadomski 2007].

Pomiar efektywności podmiotów gospodarczych to jedna z najbardziej dynamicznie rozwijających się koncepcji ostatnich dekad. Generalnie metody jej pomiaru bazują na trzech głównych podejściach [Szymańska 2010]:

- wskaźnikowym – konstruowanie relacji między różnymi wielkościami, np. wskaźniki rentowności, produktywności czy opłacalności,
- parametrycznym – określanie zależności technicznej między nakładami a produkcją, przedstawiającej maksymalną ilość produktu, którą można otrzymać przy określonych nakładach (metody SFA, TFA, DFA),
- nieparametrycznym – wykorzystanie procedury programowania liniowego, bez uwzględniania wpływu czynnika losowego oraz potencjalnych błędów pomiaru na efektywność obiektów (metoda DEA).

Pietrzak [2006] wyróżnił dwie grupy wskaźników oceny efektywności przedsiębiorstwa:

- wskaźniki syntetyczne, m.in. wskaźnik rentowności majątku i rentowności kapitału własnego,
- wskaźniki cząstkowe (operacyjne), np. wskaźnik produktywności aktywów i wskaźnik wydajności pracy.

Efektywność produkcji rolniczej na ogół mierzona jest przy uwzględnieniu trzech głównych czynników produkcji, tj.: ziemi, pracy i kapitału. Jednym z głównych czynników produkcji w rolnictwie jest ziemia, a jej wydajność (produktywność) decyduje o stanie rozwoju gospodarstw indywidualnych bardziej niż obszar użytków rolnych czy poziom produkcji [Bud-Gusaim 1988].

Z badań wynika, że na zróżnicowanie efektywności wykorzystania podstawowych czynników produkcji w gospodarstwach rolniczych wpływa m.in. typ rolniczy [Marcysiak 2008, Komorowska 2012].

METODY BADAŃ

Celem opracowania było określenie poziomu efektywności (ekonomicznej) gospodarstw rolniczych w Polsce w latach 2011–2014 w zależności od typu rolniczego. Dobór gospodarstw do badań był celowy. Były to gospodarstwa uczestniczące w polskim systemie FADN (Farm Accountancy Data Network), prowadzące rachunkowość rolną pod nadzorem Instytutu Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowego Instytutu Badawczego w Warszawie (IERiGŻ-PIB). Podmioty znajdujące się w polu obserwacji Polskiego FADN są to gospodarstwa towarowe, mające zasadniczy udział w tworzeniu wartości dodanej rolnictwa. Za takie uznawane są te, które mieszczą się w grupie gospodarstw wytwarzających w danym regionie FADN co najmniej 90% wartości standardowej produkcji. Minimalny próg wielkości ekonomicznej dla gospodarstwa to 4000 EUR. Gospodarstwa te są reprezentatywną próbą pod względem lokalizacji, typu rolniczego i klasy wielkości ekonomicznej dla pola obserwacji Polskiego FADN. W 2014 roku badaniami FADN objętych było w Polsce 12 339 gospodarstw rolnych.

W opracowaniu analizie poddano gospodarstwa rolne prowadzące rachunkowość rolną w ramach polskiego FADN w latach 2011–2014. Przedmiotem badań była efektywność ekonomiczna rozumiana jako stosunek uzyskanych efektów do poniesionych nakładów. W opracowaniu za efekty przyjęto produkcję i dochód z gospodarstwa rolnego, a nakładem były zaangażowane zasoby ziemi, pracy i kapitału. Do oceny efektywności gospodarstw rolniczych wykorzystano wskaźniki produktywności ziemi, produktywności aktywów, ekonomicznej wydajności pracy, dochodowości ziemi, dochodowości pracy własnej, rentowności aktywów i rentowności kapitału własnego.

W ramach przyjętego kryterium grupowania gospodarstwa rolnicze podzielono ze względu na typ rolniczy. W ramach typu rolniczego gospodarstwa analizowano w następujących grupach: uprawy polowe, krowy mleczne, zwierzęta trawożerne, zwierzęta ziarnożerne oraz mieszane. W badaniach pominięto gospodarstwa o typach rolniczych uprawy ogrodnicze i uprawy trwałe z uwagi na fakt, że są to specyficzne grupy, zazwyczaj o małej powierzchni użytków rolnych (UR) dużej intensywności produkcji. Porównywanie tego typu gospodarstw z pozostałymi byłoby utrudnione ze względu na odmienny poziom intensywności produkcji i organizacji.

WYNIKI BADAŃ

W tabeli 1 zaprezentowano zasoby produkcyjne gospodarstw rolniczych w Polsce w latach 2011–2014 według typów rolniczych. Badane gospodarstwa były zróżnicowane pod względem powierzchni użytków rolnych. Największe obszarowo były gospodarstwa o typie rolniczym „uprawy polowe” (od 50,5 ha UR w 2011 roku do 29,2 ha UR w 2014 roku), a najmniejsze gospodarstwa mieszane i wyspecjalizowane w chowie zwierząt ziarnożernych (ok. 17 ha UR). W gospodarstwach o typie rolniczym „uprawy polowe” i „zwierzęta trawożerne” odnotowano spadek powierzchni użytków rolnych, kolejno o 42 i 3% w 2014 roku w stosunku do 2011 roku. Należy zaznaczyć że w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach polowych zauważalna była w badanym okresie jednolita tendencja spadkowa powierzchni użytków rolnych, co było spowodowane m.in. spadkiem o około 57% użytków dzierżawionych, które stanowiły blisko 40% wszystkich UR.

W badanych gospodarstwach rolniczych liczba osób pełnozatrudnionych (w AWU¹) kształtowała się na dość stabilnym poziomie (średnio w analizowanym okresie ok. 1,7). W latach 2011–2012 największe zasoby siły roboczej odnotowano w gospodarstwach o typie rolniczym „uprawy polowe” (2,0 i 1,0), a w kolejnych okresach w jednostkach specjalizujących się w chowie zwierząt ziarnożernych (2,2 w 2013 roku i 2,4 w 2014 roku). Najmniejsze nakłady pracy, z nieznaczną tendencją spadkową, stwierdzono w gospodarstwach nastawionych na chów zwierząt trawożernych i w gospodarstwach mieszanych. Generalnie największa liczba osób pełnozatrudnionych była w gospodarstwach o największej powierzchni użytków rolnych. W 2014 roku w stosunku do 2011 roku jedynie w gospodarstwach o typie rolniczym „zwierzęta ziarnożerne” odnotowano wzrost nakładów pracy ogółem (o ponad 40%), spowodowany głównie wzrostem nakładów pracy najemnej. W pozostałych gospodarstwach odnotowano spadek na-

¹ AWU – jednostka przeliczeniowa nakładów pracy ogółem, czyli całkowitych nakładów pracy ludzkiej w ramach działalności operacyjnej gospodarstwa (nakłady pracy własnej + nakłady pracy najemnej), według metodyki FADN 1 AWU wyrażone w osobach pełnozatrudnionych = 2120 godzin pracy ogółem na rok.

TABELA 1. Zasoby czynników produkcji według typów rolniczych gospodarstw w latach 2011–2014

Wyszczególnienie	Typ rolniczy gospodarstw				
	uprawy polowe	krowy mleczne	zwierzęta trawożerne	zwierzęta ziarnożerne	mieszane
Powierzchnia UR (ha)					
2011	50,5	20,9	18,0	20,0	16,1
2012	50,7	20,4	16,2	20,5	16,8
2013	29,5	21,0	17,7	22,9	18,6
2014	29,2	21,3	17,5	22,5	17,1
Zmiana 2014–2011 (2011 r. = 100%)	21,3	0,4	-0,5	2,5	-
Liczba osób pełnozatrudnionych (AWU)					
2011	2,0	1,9	1,5	1,7	1,7
2012	1,9	1,8	1,6	1,7	1,7
2013	1,6	1,8	1,5	2,2	1,7
2014	1,6	1,8	1,4	2,4	1,6
Zmiana 2014–2011 (2011 r. = 100%)	-0,4	-0,1	-0,1	0,7	-0,1
Wartość majątku ogółem na 1 ha UR (PLN/ha)					
2011	22 078	34 679	29 798	39 740	31 998
2012	23 975	36 825	33 832	40 571	32 863
2013	27 545	42 482	35 290	55 876	32 885
2014	29 023	42 724	35 418	62 433	34 071
Zmiana 2014–2011 (2011 r. = 100%)	6 945	8 045	5 620	22 694	2 073
Udział majątku trwałego w majątku ogółem (%)					
2011	84,3	88,6	87,1	86,3	87,7
2012	83,6	89,0	88,5	85,1	87,1
2013	87,3	89,6	88,6	82,1	84,9
2014	88,2	90,0	89,2	82,4	87,9
Zmiana 2014–2011 (2011 r. = 100%)	3,9	1,4	2,1	-3,9	0,2

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych FADN (www.fadn.pl).

kładów pracy, będący wynikiem większej mechanizacji produkcji, co potwierdza wzrost wskaźnika udziału majątku trwałego w majątku ogółem.

Analizując zasoby kapitałowe gospodarstw rolniczych, stwierdzono, że największą wartością majątku ogółem (aktywów trwałych i obrotowych) w przeliczeniu na 1 ha UR charakteryzowały się gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie zwierząt ziarnożernych i krów mlecznych, a najmniejsza wartość aktywów była w gospodarstwach o typie rolniczym „uprawy polowe”. We wszystkich typach

gospodarstw odnotowano wzrost wartości majątku ogółem, co wynikało m.in. ze wzrostu wartości ziemi.

W analizowanych typach gospodarstw rolniczych udział majątku trwałego w majątku ogółem kształtował się w przedziale od 82 do 90%. Największy udział majątku trwałego odnotowano w 2014 roku w gospodarstwach nastawionych na chów krów mlecznych (90%). W badanym okresie w gospodarstwach tych stwierdzono jednolitą tendencję rosnącą udziału aktywów trwałych w sumie bilansowej, co jest sytuacją pozytywną i świadczy o wzroście potencjału produkcyjnego i możliwościach technologicznych badanych gospodarstw. Spadek udziału aktywów trwałych w aktywach ogółem widoczny był jedynie w gospodarstwach o typie rolniczym „zwierzęta ziarnożerne”, z 86,3% w 2011 roku do 82,4% w 2014 roku, w których to wskaźnik ten był najniższy.

W tabeli 2 zaprezentowano produktywność ziemi, pracy i kapitału badanych typów gospodarstw mierzone wartością produkcji rolniczej na 1 ha UR (produk-

TABELA 2. Produktywność ziemi, pracy i kapitału według typów rolniczych gospodarstw w latach 2011–2014

Wyszczególnienie	Typ rolniczy gospodarstw				
	uprawy polowe	krowy mleczne	zwierzęta trawożerne	zwierzęta ziarnożerne	mieszane
Produktywność ziemi (PLN/haUR)					
2011	4 353,2	6 481,6	3 690,2	11 651,3	5 223,0
2012	5 158,5	6 372,4	3 556,4	12 531,0	5 621,1
2013	4 352,0	6 943,8	3 098,1	32 282,9	6 311,7
2014	4 291,3	6 977,3	2 827,1	36 219,6	5 345,2
Zmiana 2014–2011 (2011 r. = 100%)	-61,9	495,7	-863,1	24 568,3	122,2
Produktywność pracy (tys. PLN/AWU)					
2011	112,2	73,2	43,7	138,7	50,4
2012	134,8	72,2	37,2	150,2	56,2
2013	81,8	81,0	36,6	329,4	69,1
2014	79,8	82,6	34,6	343,1	55,7
Zmiana 2014–2011 (2011 r. = 100%)	-32,4	9,4	-9,1	204,4	5,3
Produktywność kapitału (PLN)					
2011	19,7	18,7	12,4	29,3	16,3
2012	21,5	17,3	10,5	30,9	17,1
2013	15,8	16,3	8,8	57,8	19,2
2014	14,8	16,3	8,0	58,0	15,7
Zmiana 2014–2011 (2011 r. = 100%)	-4,9	-2,4	-4,4	28,7	-0,6

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych FADN (www.fadn.pl).

tywność ziemi), na jednostkę przeliczeniową pracy AWU (produktywność pracy) oraz na 100 PLN wartości aktywów ogółem (produktywność kapitału). Pod względem efektywności zasobów produkcyjnych wyróżniały się gospodarstwa o typie rolniczym „zwierzęta ziarnożerne” i „krowy mleczne”. W tej grupie gospodarstw odnotowano najwyższe wskaźniki produktywności ziemi, pracy i kapitału z jednolitą tendencją rosnącą w badanym okresie. Odmienna sytuacja w tym zakresie wystąpiła w gospodarstwach wyspecjalizowanych w chowie zwierząt trawożernych, w których produktywność była najmniejsza i w latach 2011–2014 sukcesywnie spadała.

W gospodarstwach o typie rolniczym „zwierzęta ziarnożerne” produktywność ziemi kształtowała się w przedziale od 11 651,3 PLN/ha UR w 2011 roku do 36 219,6 PLN/ha UR w 2014 roku i była ona dużo większa w porównaniu do innych typów gospodarstw. W gospodarstwach wyspecjalizowanych w chowie zwierząt trawożernych (jedne z najmniejszych obszarowo) efektywność ziemi była w 2014 roku prawie trzynastokrotnie mniejsza i wynosiła 2827,1 PLN/ha UR. W tej grupie gospodarstw w badanym okresie odnotowano spadek produktywności ziemi o 23%.

Analizując ekonomiczną wydajność pracy w latach 2011–2014, stwierdzono, iż wraz ze wzrostem liczby osób pełnozatrudnionych w gospodarstwach nastawionych na chów zwierząt ziarnożernych (o 41%) wzrosła też ponad dwukrotnie ekonomiczna wydajność pracy, z 138,7 do 343,1 tys. PLN/AWU, co jest tendencją pozytywną. W gospodarstwach o typie rolniczym „uprawy polowe” 20% spadek liczby osób pełnozatrudnionych spowodował spadek produktywności pracy o ponad 28%, co zapewne spowodowane było niekorzystną koniunkturą na rynku.

Największą produktywność kapitału, z jednolitą tendencją rosnącą w analizowanym okresie, odnotowano w gospodarstwach o największych zasobach majątku (typ rolniczy „zwierzęta ziarnożerne”), w których kształtowała się ona w przedziale od 29,3 do 58,0 PLN na 100,0 PLN aktywów.

Dochodowość badanych gospodarstw rolniczych zaprezentowano w tabeli 3. Najwyższy poziom dochodowości ziemi i dochodowości pracy osiągnęto, podobnie jak w przypadku produktywności, w gospodarstwach specjalizujących się w chowie zwierząt ziarnożernych. W gospodarstwach tych stwierdzono tendencję rosnącą w tym zakresie, kolejno o 123 i 133%. Stosunkowo wysoki poziom dochodowości (z tendencją rosnącą) odnotowały także gospodarstwa nastawione na chów krów mlecznych, co było spowodowane stosunkowo dobrą sytuacją na rynku mleka. Najgorszą dochodowością charakteryzowały się gospodarstwa o typie rolniczym „zwierzęta trawożerne”, w których wielkość dochodu rolniczego na 1 ha kształtowała się w od 1470,9 PLN w 2011 roku do 1215,5 PLN w 2014 roku, a dochodowość pracy wynosiła od 18,5 tys. PLN/osobę w pierwszym analizowanym okresie do 15,1 tys. PLN/osobę w 2014 roku. W porównaniu do 2011 roku

TABELA 3. Dochodowość według typów rolniczych gospodarstw w latach 2011–2014

Wyszczególnienie	Typ rolniczy gospodarstw				
	uprawy polowe	krowy mleczne	zwierzęta trawożerne	zwierzęta ziarnożerne	mieszane
Dochodowość ziemi (PLN/ha)					
2011	1723,8	2819,3	1470,9	3185,5	1949,5
2012	2243,0	2481,8	1374,5	3415,2	1862,1
2013	1627,5	2950,7	1282,3	6251,3	1355,8
2014	1506,7	2837,3	1215,5	7100,6	1255,8
Zmiana 2014–2011 (2011 r. = 100%)	-217,1	18,0	-255,4	3915,1	-693,7
Dochodowość pracy własnej (tys. PLN/osobę pełnozatrudnioną)					
2011	55,7	32,8	18,5	38,9	19,2
2012	64,2	28,9	15,1	40,6	19,4
2013	33,1	35,2	15,5	88,3	16,7
2014	30,0	34,4	15,1	90,7	14,1
Zmiana 2014–2011 (2011 r. = 100%)	-25,7	1,6	-3,4	51,8	-5,1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych FADN (www.fadn.pl).

w 2014 roku odnotowano także spadek dochodowości w gospodarstwach o typie rolniczym „uprawy polowe” i wielokierunkowych, kolejno o 13 i 36% w zakresie dochodowości ziemi oraz o 46 i 27% w zakresie dochodowości pracy.

W tabeli 4 przedstawiono wskaźniki rentowności majątku i rentowności kapitału, które są powszechnie stosowaną miarą efektywności ekonomicznej zasobów kapitałowych. Rentowność majątku liczona jako stosunek dochodu rolniczego do aktywów ogółem była największa w gospodarstwach o typie rolniczym „zwierzęta ziarnożerne” i w badanym okresie wzrosła z 8% w 2011 roku do 11,4% w 2014 roku. Spowodowane to było wzrostem dochodów w tej grupie gospodarstw o 150% w porównaniu do wzrostu wartości majątku ogółem o 76%. Należy zaznaczyć, że w pozostałych typach gospodarstw odnotowano spadek rentowności aktywów. Najniższy poziom analizowanego wskaźnika stwierdzono w gospodarstwach wyspecjalizowanych w chowie zwierząt trawożernych i „mieszanych”, co było spowodowane stosunkowo niskimi dochodami.

W zakresie rentowności kapitału własnego (będącego stosunkiem dochodu z gospodarstwa rolnego do średniego stanu kapitału własnego) stwierdzono takie same tendencje, jak w przypadku rentowności majątku. Najwyższy poziom dochodowości kapitału własnego zadeklarowały gospodarstwa nastawione na chów zwierząt ziarnożernych, w tym drobiu (od 8,6 do 12,4%), w których odnotowano jednolitą tendencję rosnącą w tym zakresie. Najniższe wskaźniki zanotowały

TABELA 4. Rentowność według typów rolniczych gospodarstw w latach 2011–2014

Wyszczególnienie	Typ rolniczy gospodarstw				
	uprawy polowe	krowy mleczne	zwierzęta trawożerne	zwierzęta ziarnożerne	mieszane
Rentowność majątku ogółem (%)					
2011	7,8	8,1	4,9	8,0	6,1
2012	9,4	6,7	4,1	8,4	5,7
2013	5,9	6,9	3,6	11,2	4,1
2014	5,2	6,6	3,4	11,4	3,7
Zmiana 2014–2011 (2011 r. = 100%)	-2,6	-1,5	-1,5	3,4	-2,4
Rentowność kapitału własnego (%)					
2011	8,8	8,7	5,2	8,6	6,3
2012	10,5	7,2	4,2	9,0	5,9
2013	6,5	7,3	3,8	12,2	4,3
2014	5,6	7,0	3,5	12,4	3,8
Zmiana 2014–2011 (2011 r. = 100%)	-3,2	-1,7	-1,7	3,8	-2,5

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych FADN (www.fadn.pl).

gospodarstwa o typie rolniczym „zwierzęta trawożerne”, w których w 2014 roku rentowność kapitału własnego wynosiła tylko 3,5%.

Reasumując, najkorzystniejszą sytuacją w zakresie produktywności ziemi, pracy i kapitału oraz dochodowości charakteryzowały się gospodarstwa specjalizujące się w chowie zwierząt ziarnożernych. Najslabiej natomiast w tym zakresie wypadły gospodarstwa o typie rolniczym „zwierzęta ziarnożerne”.

WNIOSKI

W opracowaniu dokonano oceny poziomu efektywności ekonomicznej gospodarstw rolniczych w Polsce w latach 2011–2014. Zbadano zależność między poziomem efektywności a typem rolniczym gospodarstw.

W analizowanym okresie stwierdzono, że największe zasoby ziemi i pracy posiadały gospodarstwa o typie rolniczym „uprawy polowe” i „zwierzęta ziarnożerne”, a najmniejsze gospodarstwa wielokierunkowe i wyspecjalizowane w chowie zwierząt trawożernych. Największą wartością majątku w przeliczeniu na 1 ha UR miały gospodarstwa o typie rolniczym „zwierzęta ziarnożerne” i „krowy mleczne”, a najmniejszą specjalizujące się w uprawach polowych.

W latach 2011–2014 największą efektywność, mierzoną wybranymi wskaźnikami produktywności, dochodowości i rentowności, odnotowały gospodarstwa

nastawione na chów zwierząt ziarnożernych i krów mlecznych, co świadczy o racjonalnym gospodarowaniu posiadanymi zasobami w tych gospodarstwach. Spowodowane to było m.in. wzrostem cen skupu drobiu oraz korzystną koniunkturą na rynku mleka w badanym okresie. Wyjątek stanowił 2012 rok, w którym to największą rentownością i dochodowością pracy charakteryzowały się gospodarstwa o typie rolniczym „uprawy polowe”. Pod względem efektywności zasobów produkcyjnych najslabiej wypadły gospodarstwa o typie rolniczym „zwierzęta trawożerne”, w których stwierdzono tendencję spadkową w zakresie produktywności, dochodowości, jak również rentowności.

Reasumując, można stwierdzić, że poziom efektywności ekonomicznej gospodarstw rolniczych zależy m.in. od typu rolniczego, który znacząco różnicuje ich wyniki produkcyjne i ekonomiczne.

Spis literatury

- BARRY P.J., BAKER C.B., ELLINGER P.N., HOPKIN J.A. 1995: *Financial Management in Agriculture*, Interstate Publisher, Illinis.
- BUD-GUSAIM J. 1988: *Efektywność zasobów produkcyjnych w rolnictwie indywidualnym Polski*, PWN, Warszawa.
- KOMOROWSKA D. 2012: Typ rolniczy a efektywność gospodarstw ekologicznych, *Roczniki Naukowe Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich* 99, 4, 105–120.
- KOWALSKI Z. 1992: Wybrane problemy definiowania i oceny efektywności gospodarowania w rolnictwie, *Zagadnienia Ekonomiki Rolnej* 1–3, 22–35.
- MANTEUFEL R. 1979: *Ekonomika i organizacja gospodarstwa rolniczego*, PWRiL, Warszawa.
- MARCYSIAK A. 2008: Efektywność wykorzystania zasobów produkcyjnych w różnych typach gospodarstw jako element oceny ich siły konkurencyjnej, *Roczniki Naukowe* 10, 3, 380–385.
- MASTERNAK-JANUS A. 2013: Analiza efektywności gospodarowania przedsiębiorstw przemysłowych w Polsce, *Economics and Management*, 4, 111–126.
- NIEWIADOMSKI K. 2007: Efektywność ekonomiczna gospodarstw rolniczych, *Zagadnienia Ekonomiki Rolnej* 3, 81–92.
- PASOUR E. 1981: A further note on the measurement of efficiency and economies of farm size, *Journal Agriculture Economic*, 32, 135–146.
- PIETRZAK M. 2006: *Efektywność finansowa spółdzielni mleczarskich – koncepcja oceny*, Wydawnictwo SGGW, Warszawa.
- SZYMAŃSKA E. 2010: Efektywność przedsiębiorstw – definiowanie i pomiar, *Roczniki Nauk Rolniczych* G, 97, 2, 152–164.
- WASILEWSKI M., WASILEWSKA A. 2007: Koszty i efektywność pracy w przedsiębiorstwach rolniczych, *Roczniki Nauk Rolniczych* G, 94, 1, 86–94.
- ZIĘTARA W., ZIELIŃSKI M. 2012: Efektywność i konkurencyjność polskich gospodarstw rolniczych nastawionych na produkcję roślinną, *Zagadnienia Ekonomiki Rolnej* 1, 40–61.

THE EFFECTIVENESS OF AGRICULTURAL FARMS IN POLAND

Abstract. The article assesses the level of effectiveness of farms in Poland depending on the type of farming. The analysis included agricultural farms participating in the Polish FADN. The study period covered the years 2010–2013. It was found that the highest efficiency use of resources of land, labor and capital were characterized by farm-type agriculture “granivores” and “milk cows”, while the lowest farm specialized in the breeding of other grazing livestock. In the analyzed period a uniform upward trend all analyzed performance indicators reported in farms focused on livestock granivores.

Key words: agricultural farms, effectiveness, type of farming, FADN

